MANUS

for undervisningsleder

Menneskeverd & Etikk

Menneskeverds eget undervisningsopplegg!

Innhold:

- **Del 1: Menneskeverd (15-20 min.)**
  - Hvor mye er du verdt?
- **Del 2: Gravid – hva nå? (20-25 min.)**
  - Et vanskelig valg
  - Et valg du må leve med resten av livet
  - Det er hjelp å få!
- **Del 3: Gruppearbeid (Anbefalt – 20-30 min.)**
- **Del 4: Oppsummering (Valgfritt – 5-10 min.)**

Menneskeverd

Praktisk informasjon:

- Den som skal lede undervisningstimen kalles ”*undervisningsleder”* og forkortes med ”**leder**”. Gruppen, konfirmantene eller klassen står som ”**ungdommene**”.
- Undervisningsopplegget varer 45-60 minutter. Vi anbefaler 30 minutter ekstra til gruppesamtale eller øvelse etter undervisningen dersom man har tid til det.
- Det lønner seg å lese gjennom manus et par ganger før samlingen, og påse at alle filmer fungerer med lyd og bilde i god tid før undervisningen. *Håndbok for undervisningsleder* finner du i Menneskeverds Ressursbank og er et ekstra verktøy for deg som underviser. Den inneholder gode råd som gir deg mer ’kjøtt på beinet’.
- PowerPoint og filmer finner du i Ressursbanken. Se ”Bruksanvisning for Menneskeverd & Etikk-PowerPoint” for praktisk hjelp.

MANUS:

Del 1: Menneskeverd (15-20 min)

Bilde 1: **Menneskeverd & Etikk**

a) Introduksjon: ”Menneskeverd & Etikk” (film 45 sek)

Handler om: En introduksjon av dagens tema ”Menneskeverd & Etikk”. Definisjonsforklaring. Knytte bekjentskap til organisasjonen Menneskeverd.

Bilde 2: **Menneskeverd & Etikk introduksjonsfilm**
Leder: ”Før vi går i gang skal dere få hilse på ungdomskonsulenten i Menneskeverd som skal fortelle mer om dagens tema”.

- Sett på introfilmen til dagens tema når du har ønsket velkommen.
- Etter filmen kommer første spørsmål:

b) ”Hvor mye er du verdt?”

Handler om: Hva er et menneske verdt? Når begynner livet? Når får mennesket verdi?
Formål:

- Bevissthet omkring alle menneskers iboende verdi. Styrke og fremme et positivt selvbilde – ”Jeg har en verdi!”
- Skape fascinasjonen for menneskelivets komplekse utvikling.
- Bevisstgjøring om at livet begynner i befruktningsøyeblikket.

Bilde 3: “Hvor mye er du verdt?”
Spørsmål: ”Hvor mye er du verdt?” (Øvelse: Rekk opp hånden).

Bilde 4: "Er alle like mye verdt?" (Øvelse: Rekk opp hånden).

INFO: Bildet viser 6 forskjellige mennesker med ulik status, alder, funksjoner og egenskaper: Øverst fra venstre: Jente i rullestol (illustrasjon iStock), Marte W. Goksøyr som har Downs Syndrom (Menneskeverd), Eldre dame (illustrasjon iStock). Nederst fra venstre: Et 20 uker gammelt foster (iStock), Artist Justin Bieber (iStock), Advokat Geir Lippestad (Menneskeverd).

a) Diskuter: "Er alle mennesker like mye verdt?" og "Hva bestemmer din verdi?".
TIPS: Her er forslag til påstander dere kan diskutere:

- Forandres verdien din om du gjør det bedre på skolen eller på fotball-laget (prestasjoner og egenskaper)?
- Forandres verdien din etter hvordan du ser ut eller føler deg (utseende og selvfølelse)?
- Får du mer verdi når du blir eldre og mer moden (alder og utvikling)?

b) Oppsummering:
TIPS*:* La ungdommene selv komme fram til at alle er like mye verdt, men om de ikke kommer fram til *hvorfor*, spør du: *"Hva har disse til felles?"*. Svar: at de er mennesker.

Leder: "Din verdi som menneske er helt uavhengig av dine egenskaper, prestasjoner og selvfølelse. Det betyr at alle mennesker er like mye verdt. Men hvis det lille barnet i mors mage som bare er 20 uker gammel, også har verdi, **når starter egentlig livet"?**

Bilde 5: "Når starter livet?"
(Dersom ingen svarer, gå videre til neste bilde).

Bilde 6: Film: "Ditt første øyeblikk" (5 min).
Leder: "Nå skal dere få se en film som viser de 9 første månedene av ditt liv."
Sett på film.

Bilde 7: "Når får mennesket sin verdi?"
Leder: "Dagens kunnskap om fosterets utvikling gir oss god grunn til å mene at fosteret er et menneske allerede fra det er et befruktet egg. Menneskets utviklingen foregår fra det øyeblikket egget befruktes og helt til mennesket dør. Vi kan dermed si at det er et biologisk faktum at livet starter i befruktningsøyeblikket. Det er derimot større uenighet om når mennesket får sin verdi. Hva mener dere?"

a) Diskuter: (Øvelse: rekk opp hånden).
TIPS: Kom gjerne med eksempler: "Er det… Ved befruktningsøyeblikket eller når hjertet begynner å slå? Når det er født? Når det kan snakke? Når det kan ta selvstendige valg?"

Leder: "Mange mener at det først er ved fødselen at man får en verdi, for da har man evne til å puste på egenhånd, men er det egenskaper man får ved fødselen som gir oss verdi? Er det alder eller størrelse som bestemmer hvor mye du er verdt?".

b) Oppsummering: (Her vil ungdommene naturligvis kunne være uenige. Det er i orden. Du kan likevel oppsummere på denne måten): **"**Tidligere snakket vi om at alle mennesker har verdi uansett prestasjon, egenskaper, utseende og alder. Din verdi forandres ikke fra du er tenåring til du er voksen eller når du blir pensjonist. Om du kalles et foster, en baby eller tenåring er ikke det avgjørende for din verdi som menneske. Dersom du kommer utfor en

ulykke og blir lam eller hjerneskadet synker ikke din verdi og du mister ikke din rett til liv. (Retten til liv er nedfelt i FNs menneskerettighetserklæring artikkel 3). Det eneste som både er logisk og som kan forklare det vi alle allerede mener om menneskers likeverd, er derfor at alle mennesker har verdi rett og slett fordi de er mennesker."[1]

Spørsmål: "Men hva med et barn som ikke er planlagt eller ønsket, har det ingen verdi eller rett til liv?".

Del 2: Gravid – hva nå? (20-25 min)

Handler om: Uplanlagt graviditet og abort - et vanskelig valg.
Formål:

- Bevisstgjøre dem på deres egne holdninger til graviditet og abort.
- Informere om abort og hvilke konsekvenser det kan ha dersom man velger det.
- Vise at abort ikke det eneste eller enkleste alternativet, samt gi mot til å velge livet.

2a) Innledning

Menneskeverd anbefaler at tema sex og grensesetting tas opp som et eget tema i forkant eller etterkant av denne samlingen. Et opplegg som er mye brukt er "Oppreist" eller "Oppreist Tro", laget i regi av Blå Kors og finansiert av Helsedirektoratet. Det finner du på www.oppreist.org eller www.oppreisttro.org. Et annet samtaleopplegg som tar opp sex er Sunt og Sant, det finner du på www.suntogsant.no

Bilde 8: Gravid?[2]
Leder: "Her ser dere bilde av to kvinner som begge er gravide og venter barn, forskjellen er at den ene ønsker barnet, mens den andre ikke gjør det. Men har disse to barna forskjellig verdi?" (Øvelse: rekk opp hånda).

Leder: "Å få barn er noe av det største en kvinne og mann kan oppleve sammen. Noen har planlagt det i årevis, og gleder seg over det, mens noen sliter med å bli gravide, og andre igjen blir det når de absolutt ikke hadde tenkt det. I vårt samfunnet kan det virke som det er lagt til rette for når man mener det er 'best' å få barn: Man skal ha en utdannelse, jobb, stabil økonomi før man "slår seg til ro" med familie og barn. Det gjør at noen kvinner kan føle seg presset til å velge bort barnet sitt når det ikke kommer på 'det rette tidspunktet' i livet".

2b) Et vanskelig valg

Bilde 9: Sitat: "Det er ikke så farlig å bli gravid, det er jo bare å ta abort!"
INFO: Sitatet er fiktivt, og poenget med sitatet er å bevisstgjøre ungdommene på egne og andres holdninger. Du kan sette i gang refleksjoner ved å stille følgende spørsmål:
Spørsmål: "Stemmer dette sitatet? På hvilket grunnlag kan man si at det 'bare er å ta abort?'. Er det virkelig så enkelt? Hva innebærer det å stå overfor et slikt valg?"

[1] se "Håndbok for undervisningsleder" for nærmere forklaring
[2] Foto: Illustrasjonsfoto: iStock

Bilde 10: Film - Et vanskelig valg
Leder: "Dere skal nå få møte ei jente som heter Emilie. Hun ble gravid da hun var 16 år, på et tidspunkt i livet hvor hun ikke hadde planlagt å få barn, og hun og kjæresten måtte ta sitt hittil livs vanskeligste valg.
Sett på filmen: "Et vanskelig valg – Emilie sin historie" (3:17 min)

Bilde 11: Refleksjonsspørsmål til filmen "Et vanskelig valg" (Øvelse: Rekk opp hånda. La ungdommene komme med forslag, du kan også hjelpe dem på vei – se parentesene).

1. **Hvorfor var det et vanskelig valg å ta?** (Uplanlagt, hun hadde brukt prevensjon og likevel ble hun gravid, mange sa hun burde ta abort – kanskje fordi hun var ung?).
2. **Hva gjorde at hun valgte å beholde barnet?** (Støtte fra familie og kjæreste – det var viktig for henne hva de tenkte og at de stod sammen med henne, samtale hos Amathea, se hvilke muligheter hun har om hun beholder barnet/tar abort, få tid til å tenke gjennom valget, en overbevisning om at livet i magen har verdi).
3. **Hvem/hva kan ha påvirket valget hennes mest?** (Dette kan vi jo selvfølgelig ikke svare på uten å spørre henne selv, men at moren støttet henne var tydelig avgjørende. Et annet viktig moment var hennes indre overbevisning om at hun ikke kunne ta abort – hun var blitt tilknyttet til barnet i magen).

Leder: "Selv om Emilie valgte å beholde barnet er det mange tusen kvinner hvert år som velger abort. I Norge har vi nemlig en lov som sier at kvinnen kan avslutte graviditeten og det spirende menneskelivet dersom hun ikke vil beholde det. Det utfordrer menneskeverdet og retten til liv. Men det finnes noen grenser for når det er lov å ta abort og ikke."

Bilde 12: Abortloven
Leder: "Abortloven gir kvinnen tilgang på **selvbestemt abort** før utgangen av 12. uke. Da trenger hun ikke oppgi noen årsak til hvorfor hun velger abort. Etter 12. uke må kvinnen søke om **senabort** hos en abortnemd. Da er det ikke lenger henne selv som kan bestemme. De vektlegger ulike årsaker til at kvinnen ønsker å avslutte graviditeten, som at det kan bli en belastning på hennes psykiske og fysiske helse, at det kan sette kvinnen i en vanskelig livssituasjon eller dersom det er stor fare for at barnet kan få en alvorlig sykdom. Hun kan da, avhengig av årsak, få godkjent å ta abort helt opp til 18. uke av graviditeten. Absoluttgrensen på 22. uke gjelder dersom det er spesielt tungtveiende grunner for at hun bør få lov til å velge abort så langt ut i graviditeten."

Spørsmål: "Hva sier denne loven om retten til liv? Forandres verdien til barnet i mors mage etter 12 uker?" (Øvelse: Rekk opp hånda).
Oppsummer: Mennesket har ikke rettsvern før 12. uke i graviditeten (10 uker etter befruktning), og etter 12. uke har man gradert rettsvern fram til 22. uke (20 uker etter befruktning), fordi alvorlig syke barn kan bli abortert dersom moren ønsker det.).

Bilde 13: Film - Hos gynekologen:
Leder: "Men hva er egentlig abort og hvordan foregår det? Dere skal nå få treffe en gynekolog, en lege-spesialist, som ønsker å fortelle litt mer om hva abort er, og hvilke muligheter du har dersom du blir uplanlagt gravid og er usikker på hva du skal velge".

Sette på filmen "Hos gynekologen" (04:30 min).[3]

[3] Gynekologen referer til undersøkelsen av Anne Nordal Broen, 2006.

Bilde 14: "Hvorfor velger norske kvinner å ta abort?"
Leder: "Fordi de fleste aborter i Norge skjer før 12. uke vet vi lite om hvorfor kvinner velger abort. I **2014** ble det utført **14 061 aborter** i Norge, så tallet er synkende, men det fortsatt et høyt tall. Men kan dere tenke dere noen årsaker til hvorfor disse kvinnene velger å ta abort?" (**Øvelse**: Rekk opp hånden. La ungdommene komme med forslag før du presenterer de årsakene vi har listet opp her).

Leder: "Det er gjort få studier blant kvinner som har tatt abort, men av de årsakene man kan finne gjennom undersøkelser[4] og samtaler med kvinner som vurderer abort[5], er det tre årsaker som ofte går igjen:

1. **"Det passer ikke":** Den største gruppen kvinner som tar abort i Norge er kvinner mellom 20-24 år, som antakeligvis studerer, jobber eller som kanskje ikke ønsker å stifte familie på det tidspunktet.
2. **Relasjon til barnefaren:** Mange kvinner har ikke en god relasjon med barnefar, og noen føler seg presset av kjæresten til å velge bort barnet.
3. **Økonomi:** Dersom man ikke er i fast jobb eller har en stabil inntekt kan kostnadene ved å få et barn virke overveldende. Norge er likevel ett av de rikeste landene i verden, og mange er ikke klar over hva de har krav på av penger og at det finnes mange støttetiltak for alenemødre og studenter.

2c) Et valg du må leve med resten av livet

Bilde 15: Et valg du må leve med resten av livet[6]
Leder: "Det er ikke bare selve valget som kan være vanskelig. Emilie forteller at det er et valg du må leve med resten av livet, uansett om du velger å beholde barnet eller ikke. For en kvinne som velger abort kan det også oppstå psykiske reaksjoner som skyldfølelse, selvbebreidelse, depresjon eller sorg[7].

Bilde 16: Film - Å velge (a)bort barnet
Leder: "Nå skal dere få møte en kvinne som heter **Benedikte**. Da hun ble gravid for første gang fikk hun ikke noe støtte fra de rundt henne til å bære fram barnet. Hun valgte å ta abort fordi hun ikke følte at hun hadde noe annet valg. I dag, over 20 år seinere, bærer hun fremdeles konsekvensene av dette valget med seg. Benedikte er tøff som vil dele sin personlige historie med oss, men hun gjør det fordi hun ikke ønsker at noen andre skal måtte gå igjennom det samme som henne."

Sett på film: "Å velge (a)bort barnet. – Benedikte sin historie" (2:59 min)
Etter filmen: Bruk gjerne litt tid på dialog i gruppen. Spør om noen fikk noen tanker eller reaksjoner de vil dele med resten av gruppen.
Refleksjonsspørsmål: (øvelse: Rekk opp hånden.)

1. "Hva tenker dere om det Benedikte har opplevd? Hadde hun et valg?"
2. "Hvorfor tror *dere* abort kan være så vanskelig for noen kvinner å leve med i etterkant?"

[4] Broen (2006), Women´s emotional life after miscarriage and induced abortion. A longitudinal, five-year follow-up study in Norway. Oslo. University of Oslo.
[5] Stiftelsen Amathea sin brukerundersøkelse fra 2012 viser at 32% av samtalene dreide seg om økonomiske rettigheter og forholdet til barnefaren.
[6] Illustrasjonsfoto iStock
[7] Brosjyre "Rutiner ved svangerskapsavbrudd" 2002

Bilde 17 (VALGFRITT – se an tiden): Musikkvideo: "**Happy Birthday"** av Flipsyde.
Leder: "Benedikte forteller åpent og ærlig om hvor tøft det var å både velge abort og leve med det i etterkant. Kan dette også gjelde barnefaren? Kan han angre? Nå skal dere få se en musikkvideo der en amerikansk rapp-artist framfører låten han skrev etter at de valgte bort barnet."
Sett på musikkvideo (Kortversjonen er 02:22 min. YouTube-versjon er 03:19 min.)

2d) Det er hjelp å få!

Bilde 18: Gravid og usikker?[8]
"Et godt råd dersom du havner i en vanskelig situasjon er å snakke med noen som kan hjelpe deg å ta et valg du kan leve med resten av livet. Snakk med helsesøster eller rådgiver på skolen, eller en person du stoler på. Du kan også kontakte rådgivningstjenesten **Amathea** som gir gratis veiledning til gravide og usikre."

Bilde 19: Jentehjelpen
Leder: "Emilie sin historie viser hvor viktig det er med god støtte fra familie og venner. Kanskje er ikke alle like heldig som henne, men det finnes hjelp for de også. **Jentehjelpen** er et tilbud for deg som ønsker å bære fram barnet ditt, men som ikke får noen støtte fra de rundt deg. En *'jentehjelper'* vil hjelpe deg med det du har behov for fram til barnet er i barnehagen. Gå inn på jentehjelpen.no for mer informasjon".

Bilde 20: "Det er hjelp å få": (oppsummering)
Leder: "Om du står på valg eller trenger mot til å bære fram barnet ditt, så er det er hjelp å få"

- Informasjon og veiledning om graviditet: Spør din helsesøster, lege eller jordmor.
- For mer informasjon om hva du har krav på som ung mor eller student med barn, gå inn på sio.no eller nav.no

- **Fødselspenger** gis til kvinner som har hatt pensjonsgivende inntekt (eller arbeidsledighetstrygd, sykepenger) i minst seks av de ti siste månedene før stønadsperioden. Stønadsperioden utgjør 44 uker med full lønn eller 54 uker med 80 prosent av full lønn. Noen av stønadsukene må tas ut av mor, noen av ukene er forbeholdt far.
- **Engangsstønad** gis ved fødsel og adopsjon dersom du ikke har rett til fødsels- eller adopsjonspenger. Fom. 1. januar 2015 er beløpet kr 44 190,- per barn.
- **Barnetrygd** gis for alle barn inntil de er fylt 18 år. Ordinær sats månedlig per barn er kr 970,-
- **Studenter** har rett til støtte de siste seks månedene før fødselen. Du kan få økonomisk hjelp fra lånekassen i 42 uker. Er du aleneforsørger har du rett til overgangsstønad. Full månedlig ytelse er kr 16.538 (brutto). Det finnes også barnehagetilbud og bostøtte for studenter.
- **Les mer** på www.nav.no og www.sio.no

[8] Foto: Illustrasjonsfoto iStock

4) Avslutning

Handler om: Oppsummering av samlingen. Vi har satt opp et forslag som du kan formulere litt som du ønsker selv.
Formål: Oppmuntre ungdommene til å ta med informasjonen de fikk inn i valgene de kan møte på i livet. Minne om hvor de kan gå for å få hjelp og at du som leder kan hjelpe dem med å ta kontakt med de rette instansene. Her kan du som leder velge å trekke fram det som er viktig at ungdommene sitter igjen med etter samlingen.

Bilde 21: **Avslutning**
Sett på film: "En hilsen fra ungdomskonsulenten".
eller formuler din egen avslutning/oppsummering:

Leder: "I dag har vi vært igjennom en spennende og utfordrende time med Menneskeverd & Etikk på agendaen. Jeg vil at dere skal ta med dere det som stakk seg ut til akkurat deg i dag. To ting jeg mener er viktig å huske på er 1) at du har en uendelig stor verdi, som ikke kan forandres. Ta derfor godt vare på deg selv. Det finnes bare en av deg. 2) Husk også at det er ditt liv og dine valg, og du som må leve med konsekvensene. Jeg vil derfor oppmuntre deg til å gi deg selv tid til disse valgene og til å finne ut hva DU ønsker. Sørg for å hente inn nok informasjon, slik at du tar valg på et godt grunnlag. Jeg vet at det ikke alltid er like lett å stå for sine verdier og det man egentlige ønsker. Men jeg vil oppmuntre dere til å lytte til den stemmen i dere selv, samvittigheten deres, og kom gjerne å snakk med en av oss ledere eller en annen voksen dersom dere lurer på noe eller trenger noen å prate med."

Bilde 22: www.menneskeverd.no
Leder: "På hjemmesiden til Menneskeverd finner dere også en **RESSURSBANK** og en **TEMA-side** med mer informasjon om det vi har snakket om i dag. Dette kan benyttes til videre oppgaver eller dersom dere lurer på noe dere ikke fikk svar på."

5) Gruppearbeid

Bilde 23: Gruppearbeid eller andre øvelser (se Håndboka).

Menneskeverd anbefaler at man deler ungdommene i mindre grupper, med minst én leder på hver gruppe, umiddelbart etter undervisningen. Der kan de diskutere det som har blitt tatt opp i undervisningen og reflektere rundt dette med de andre ungdommene. Det vil variere veldig fra gruppe til gruppe hvor mye de ønsker å dele av sine tanker og meninger, men av erfaring er dette et tema som engasjerer og som skaper mange nye tanker og vekker sterke følelser som er viktig å bearbeide. Bruk gjerne øvelsene på siste side i Håndboka eller bruk forslag på spørsmål i Menneskeverds ressursbank på www.menneskeverd.no .